Gençleri Anlamak, Eğitimi Yeniden Düşünmek

Değerli Öğretim Üyelerimiz,

Yeni bir eğitim-öğretim döneminin başında, birlikte çalıştığımız, derslerine girdiğimiz, araştırmalarımıza katılan ve gelecekte farklı meslek alanlarında sorumluluk üstlenecek olan gençlerimizi biraz daha yakından anlamanın önemli olduğunu düşünüyorum. Eğitim Fakültesi olarak temel sorumluluklarımızdan biri, öğrencilerimize yalnızca mesleki bilgi ve beceri kazandırmak değil, onların gelişimlerini destekleyen, kendilerini tanımalarına ve potansiyellerini gerçekleştirmelerine imkân veren bir eğitim ortamı oluşturmaktır. Bunu yapabilmek için de öncelikle öğrencilerimizi, yaşadıkları dönemin koşullarını, beklentilerini, kaygılarını ve dünyaya bakışlarını anlamaya çalışmamızın önemli olduğunu değerlendiriyorum.

Bu düşünceden hareketle, günümüz gençlerinin özelliklerine ilişkin bazı araştırma bulgularını ve kişisel değerlendirmelerimi sizlerle paylaşmak istedim. Amacım gençleri belirli özelliklerle tanımlamak ya da önceki kuşaklarla karşılaştırarak değerlendirmek değil; onları anlamaya çalışırken başvurabileceğimiz bir düşünme çerçevesi oluşturmak. Çünkü gençlerle ilgili gündelik gözlemlerimiz, zaman zaman hepimizin benzer biçimde dile getirdiği bazı yargılara dönüşebiliyor: Daha sabırsızlar, sorumluluk almakta zorlanıyorlar, çabuk sıkılıyorlar, eleştiriye daha duyarlılar ya da yüz yüze ilişkilerde eskisi kadar rahat değiller. Bu gözlemlerin bir kısmı belirli durumlarda karşılık bulabilir. Ancak bunları bütün gençlere ilişkin kesin yargılara dönüştürmeden önce, gençlerin içinde yetiştikleri koşulları ve bilimsel araştırmaların bize söylediklerini de dikkate almamız gerektiğine inanıyorum.

Rehberlik ve psikolojik danışma alanında araştırmalar yapan bir akademisyen olarak, insan davranışlarını anlamaya çalışırken davranışın kendisi kadar ortaya çıktığı koşullara da bakmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Bir öğrencinin derse ilgisiz görünmesi, bir görevi ertelemesi, eleştiri karşısında geri çekilmesi ya da geleceği konusunda kararsızlık yaşaması, tek başına onun kişiliği hakkında yeterli bilgi vermez. Bu davranışların arkasında gelişimsel ihtiyaçlar, duygusal yaşantılar, önceki öğrenme deneyimleri, aile koşulları, akran ilişkileri ve içinde bulunulan toplumsal ortam bulunabilir. Dolayısıyla gençleri anlamak, yalnızca davranışlarını gözlemlemek değil, bu davranışların hangi koşullarda ve hangi anlamlar içinde ortaya çıktığını da araştırmaktır.

Gençlerin dünyasında gelecek, belirsizlik ve yaşam doyumu

Günümüz gençlerinin dünyasını anlamak için öncelikle geleceğe ilişkin beklentilerine bakmamız gerektiğini düşünüyorum. Eğitim, meslek edinme, ekonomik bağımsızlık ve toplumsal yaşamda kendine bir yer bulma, genç yetişkinliğe geçişin önemli parçalarıdır. Bununla birlikte bu hedeflere ulaşmanın kolay olmadığına ilişkin algı, gençlerin gelecek tasarımlarını ve bugünkü yaşamlarını etkileyebilir.

OECD'nin PISA 2022 araştırması, Türkiye'deki 15 yaşındaki öğrencilerin yaşam doyumu ve okula aidiyetleri bakımından üzerinde düşünmemiz gereken sonuçlar ortaya koymaktadır. Araştırmada öğrencilerin yüzde 44'ü yaşam doyumunu 0–10 ölçeğinde 0–4 arasında değerlendirmiştir; bu oran 2018'de yüzde 34'tür. Aynı araştırmada öğrencilerin yüzde 69'u okula ait hissettiğini bildirirken yüzde 28'i okulda kendisini yalnız hissettiğini belirtmiştir.

(OECD, 2023). Bu veriler bütün gençleri temsil etmemekle birlikte, yaşam doyumu, yalnızlık ve aidiyet konularının eğitim ortamlarında dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Burada üzerinde durmamız gereken nokta, gençlerin yalnızca ne kadar başarılı oldukları değil, yaşamlarını nasıl deneyimledikleri ve kendilerini ne ölçüde bir yere ait hissettikleridir. Bir öğrenci derslerinde başarılı olabilir, sınavlardan yüksek notlar alabilir ve akademik beklentileri

karşılayabilir. Ancak aynı öğrenci kendisini yalnız, yetersiz ya da geleceği konusunda güvensiz hissedebilir. Akademik performans ile psikolojik iyi oluşun her zaman aynı yönde ilerlemediğini biliyoruz.

Gençlerin bir yandan bağımsızlaşmak, kendi kararlarını vermek ve kendi yaşamlarını kurmak istemeleri; diğer yandan ekonomik, sosyal ve duygusal açıdan ailelerinin desteğine ihtiyaç duymaları da bu dönemin anlaşılması gereken özelliklerinden biridir. Bunu bir tutarsızlık olarak değerlendirmek yerine, bağımsızlaşma sürecinin doğal gerilimlerinden biri olarak görmek daha açıklayıcı olabilir.

Bu nedenlerle öğrencilerimizin gelecek kaygılarını yalnızca bireysel motivasyonları üzerinden değerlendirmememiz gerektiğini düşünüyorum. Bazen bir öğrencinin uzun vadeli hedefler belirlemekte zorlanması, hedeflerinin olmamasından değil, o hedeflere ulaşmanın ne kadar mümkün olduğundan emin olamamasından kaynaklanabilir. Elbette her öğrenci için aynı açıklama geçerli değildir; ancak öğrencilerimizi anlamaya çalışırken bu olasılığı da göz önünde bulundurmalıyız.

Duygularını ifade eden gençler, duygularını düzenleyebilen gençler

Son yıllarda gençlerin kaygılarını, yalnızlıklarını, yetersizlik duygularını ve ilişkilerinde yaşadıkları güçlükleri daha sık dile getirdiklerine ilişkin gözlemlerle karşılaşıyoruz. Bu durum, gençlerin mutlaka önceki kuşaklardan daha kırılgan oldukları anlamına gelmez. Ruh sağlığı konusundaki farkındalığın artması, duyguların daha açık ifade edilmesi ve psikolojik yardım aramanın giderek daha fazla kabul görmesi de bu görünürlüğü etkileyebilir.

Bununla birlikte gençlerin psikolojik iyi oluşunu önemsemek için elimizde somut nedenler bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütünün Avrupa Bölgesi tarafından yayımlanan ve 44 ülke ve bölgede 11, 13 ve 15 yaşlarındaki yaklaşık 280 bin gencin verilerini kapsayan araştırma, ergenlerin sosyal destek deneyimlerinde ve okul baskısına ilişkin algılarında önemli değişimler olduğunu göstermektedir. Özellikle aile desteğindeki azalma ve okul çalışmalarına ilişkin baskının artması dikkat çekmektedir (World Health Organization Regional Office for Europe, 2024). Bu sonuçlar, gençlerin duygusal yaşantılarını yalnızca bireysel dayanıklılıkları üzerinden açıklayamayacağımızı hatırlatmaktadır. Aile desteği, akran ilişkileri, öğretmenlerle kurulan ilişkiler ve okulun genel iklimi, gençlerin iyi oluşunu anlamada önemli bağlamlardır.

Burada kendi açımızdan önemli bulduğum bir ayrım var: Duygularını ifade edebilmek ile duygularını düzenleyebilmek aynı şey değildir. Bir öğrenci yaşadığı kaygıyı çok açık biçimde anlatabilir, hangi davranışın kendisini rahatsız ettiğini ifade edebilir ya da ilişkilerinde sınırlarını dile getirebilir. Bunlar önemli kazanımlardır. Ancak yoğun duygular yaşadığında bekleyebilmek, farklı bakış açılarını değerlendirebilmek, anlaşmazlığı yönetebilmek ve sorumluluk almaya devam edebilmek ayrıca gelişmesi gereken becerilerdir. Dolayısıyla öğrencilerimizin duygularını ifade etmelerine alan açarken, onların bu duygularla baş etme, belirsizliğe dayanma, hayal kırıklığıyla karşılaşma ve güçlükler karşısında yeniden harekete geçme becerilerini geliştirmelerine de destek olmalıyız. Gençleri anlamak, onların bütün güçlüklerini ortadan kaldırmak değil; güçlüklerle baş edebilecekleri ilişkisel ve eğitsel ortamlar oluşturmaktır.

Dijital yaşam, dikkat ve düşünme biçimleri

Gençlerin yaşamını önceki kuşaklardan ayıran önemli koşullardan biri dijital teknolojilerin gündelik hayatın merkezinde bulunmasıdır. Bilgiye erişim, arkadaşlık kurma, kendini ifade etme, boş zamanları değerlendirme ve toplumsal gelişmeleri takip etme biçimleri önemli ölçüde dijital ortamlarla iç içe geçmiştir. Dijital yaşamın gençler üzerindeki etkilerini değerlendirirken yalnızca risklere odaklanmanın doğru olmadığını düşünüyorum. Dijital ortamlar öğrenme, yaratıcılık, iletişim ve aidiyet açısından önemli fırsatlar sunabilmektedir. Öte yandan sürekli karşılaştırma, dışarıda bırakılma

hissi, çevrim içi baskı ve problemli kullanım gibi güçlükler de ortaya çıkabilmektedir.

Sala, Porcaro ve Gómez'in (2024) sosyal medya ve ergenlerin ruh sağlığı üzerine yayımladığı kapsamlı derleme, sosyal medya kullanımının sonuçlarının kişinin özelliklerine, kullanım biçimine, karşılaşılan içeriklere ve platformların tasarımına göre değiştiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle sosyal medya kullanımını doğrudan psikolojik sorunların nedeni olarak görmek ya da bütün gençler üzerinde aynı etkiyi yarattığını varsaymak doğru değildir.

Bu bulgular ışığında, gençlerin dikkatini sürdürme, bilgiyi değerlendirme ve uzun süreli görevlerde çaba gösterme biçimlerini de daha dikkatli ele almalıyız. Hızlı bilgi akışının ve sık geri bildirimin bulunduğu bir ortamda yetişmek, öğrenme deneyimlerini etkileyebilir. Ancak buradan gençlerin artık derin düşünemedikleri ya da sabır gösteremedikleri sonucuna doğrudan ulaşamayız. Bu tür iddialar için dikkat, okuduğunu anlama, eleştirel düşünme ve öz düzenleme becerilerini farklı kuşaklarda karşılaştıran verilere ya da boylamsal çalışmalara ihtiyaç vardır.

Eğitim ortamlarımız açısından önemli olan, gençlerin dijital alışkanlıklarını yalnızca sınırlanması gereken davranışlar olarak görmek yerine, bu alışkanlıkların öğrenme süreçleriyle nasıl ilişkilendiğini anlamaktır. Bilgiye kolay erişebilmek, bilgiyi değerlendirebilmekle; hızlı iletişim kurabilmek, düşünceyi tutarlı biçimde açıklayabilmekle; bir konuda görüş bildirebilmek de o görüşü kanıtlarla savunabilmekle aynı değildir. Öğrencilerimizin bu beceriler arasında geçiş yapabilmelerini desteklemek, yükseköğretimin temel sorumluluklarından biridir.

İletişim, sosyal beceriler ve ilişki kurma

Gençlerin dil ve iletişim biçimlerinde de belirgin değişimler gözlemliyoruz. Kısaltmalar, dijital argolar, görseller, emojiler, mizah ve kısa içerikler, gençlerin gündelik iletişiminde önemli bir yer tutabiliyor. Bu değişimleri doğrudan dil becerilerinin gerilemesi olarak değerlendirmek yerine, farklı iletişim ortamlarının farklı beklentiler oluşturduğunu düşünmek daha yerinde olacaktır.

Bir genç arkadaşlarıyla iletişim kurarken kendisini rahatça ifade edebilir; ancak akademik bir metin yazmakta, düşüncelerini sistematik biçimde savunmakta ya da yüz yüze bir anlaşmazlığı yönetmekte zorlanabilir. Bu durum, iletişimin farklı boyutlarının ayrı ayrı gelişebildiğini göstermektedir. Bu nedenle öğrencilerimizin yalnızca bilgilerini değil, düşüncelerini açıkça ifade etme, karşı görüşleri dinleme, gerekçe sunma ve yapıcı geri bildirim verme becerilerinin de desteklenmesi gerekiyor.

Sosyal beceriler de benzer bir dikkatle ele alınmalıdır. Sosyal beceri yalnızca insanlarla kolay iletişim kurmak değildir. Empati, iş birliği, sorumluluk, öz denetim, çatışma çözme ve başkalarının bakış açısını anlayabilme gibi farklı becerileri kapsar. OECD'nin Sosyal ve Duygusal Beceriler Araştırması, bu becerilerin öğrenme ve yaşam sonuçlarıyla ilişkisini geniş bir uluslararası veri çerçevesinde incelemektedir (OECD, 2024). Bu çerçeve, öğrencilerimizin akademik gelişimlerini sosyal ve duygusal gelişimlerinden ayrı düşünmememiz gerektiğini hatırlatmaktadır. Birlikte çalışmak, farklı görüşlerle karşılaşmak, sorumluluk üstlenmek ve gerektiğinde uzlaşmak yalnızca bireysel özellikler değildir; eğitim ortamlarında deneyimlenerek ve desteklenerek gelişebilen becerilerdir.

Üniversite ortamı bu açıdan önemli fırsatlar sunmaktadır. Öğrencilerimizin yalnızca derslere katıldıkları değil, farklı görüşlerle karşılaştıkları, birlikte ürettikleri, sorumluluk aldıkları ve hatalarından öğrenebildikleri ortamlar oluşturmamız önemlidir. Öğretim üyeleri olarak sınıf içinde kurduğumuz iletişim, öğrencilerimizin düşüncelerini ifade etme cesaretini ve farklı görüşlere yaklaşımını etkileyebilir. Bu nedenle öğrencilerimizin söylediklerine katılmadığımızda bile onları dinleyebilmek, düşüncelerini gerekçelendirmelerini istemek ve eleştiriyi kişiliğe

değil düşünceye yöneltmek önemli bir eğitim yaklaşımıdır.

Romantik ilişkiler, yakınlık ve bağlılık

Gençlerin gelişimini anlamaya çalışırken arkadaşlık ve romantik ilişkileri de göz ardı etmemeliyiz. Bu ilişkiler, özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde kimlik gelişimi, yakınlık, duygusal destek ve kişiler arası beceriler açısından önemli deneyim alanlarıdır.

Gençlerin romantik ilişkilere bakışları hakkında zaman zaman daha yüzeysel ilişkilere yöneldikleri, bağlanmaktan kaçındıkları ya da ilişkilerini sürdürmekte zorlandıkları gibi değerlendirmelerle karşılaşıyoruz. Ancak bu tür yargıları bütün gençleri kapsayacak biçimde genellemek için yeterli kanıtımız yoktur. İlişkilerin niteliğini yalnızca ne kadar sürdükleri üzerinden değerlendirmek de yeterli değildir. Polak, Confalonieri ve Milani'nin (2026) ergen ve genç yetişkinlerin romantik ilişkileri üzerine gerçekleştirdiği sistematik derleme, empati, duygu düzenleme ve karşı tarafın bakış açısını anlayabilme gibi becerilerin ilişki doyumu ve çatışmaların daha yapıcı biçimde çözülmesiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu açıdan gençlerin romantik ilişkilerinde yakınlık ile özerklik arasında denge kurabilmeleri, karşılıklı güven geliştirebilmeleri, sınırlarını ifade edebilmeleri ve anlaşmazlıkları yönetebilmeleri önemlidir. Dijital iletişim bu ilişkilerin bir parçası hâline gelmiş olsa da sağlıklı ilişkiler kurmak hâlâ empati, sorumluluk, iletişim ve duygu düzenleme gibi becerileri gerektirmektedir.

Öğrencilerimizin yaşamlarını yalnızca akademik kimliklerinden ibaret görmemeliyiz. Aileleriyle ilişkileri, arkadaşlıkları, romantik deneyimleri, yalnızlıkları, sevinçleri ve kaygıları da onların üniversite yaşamının bir parçasıdır. Bu alanların tümünü bilmemiz mümkün değildir; ancak öğrencilerimizin yaşantılarını anlamaya açık olmamız, ihtiyaç duyduklarında destek alabilecekleri bir ortam oluşturmak açısından önemlidir.

Öğrencilerimizi anlamak, beklentilerimizi azaltmak değildir

Buraya kadar değindiğim konuların bizi gençlere ilişkin daha anlayışlı olmaya davet ettiğini düşünüyorum. Ancak anlayışlı olmak ile beklentileri ortadan kaldırmak arasında önemli bir fark var. Öğrencilerimizin gelişimsel ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları güçlükleri dikkate almak, onlardan akademik sorumluluk beklememiz anlamına gelmez. Tam tersine, gerçekçi ve gelişimi destekleyen beklentiler oluşturabilmek için öğrencilerimizi daha iyi anlamamız gerekir. Bir öğrencinin zorlanmasını fark etmek, onun sorumluluğunu üstlenmek değildir. Ona destek olmak, bütün güçlükleri onun yerine çözmek de değildir. Eğitimci olarak görevimiz, öğrencilerimizin kendi sorumluluklarını üstlenebilecekleri, gerektiğinde yardım isteyebilecekleri ve çabalarının sonuçlarını değerlendirebilecekleri ortamlar oluşturmaktır.

Bu nedenle öğrencilerimizden beklediğimiz akademik ciddiyet, etik sorumluluk, eleştirel düşünme, emek verme ve iş birliği gibi özellikleri açık biçimde ortaya koyarken, bu özelliklerin gelişimini destekleyen bir yaklaşımın da benimsenmesi çok kıymetli. Öğrencilerimizin hazır olmadıkları becerileri bir anda göstermelerini beklemek yerine, onları geliştirebilecekleri öğrenme fırsatları sunmayı değerli buluyoruz. Bununla birlikte gelişim sürecinde olduklarını kabul etmek, çaba göstermelerini ve sorumluluk almalarını beklemekten vazgeçmek anlamına gelmemelidir. Burada temel mesele, öğrencilerimize ne kadar anlayış göstereceğimizden çok, anlayışımızı nasıl bir eğitim yaklaşımına dönüştüreceğimizdir.

Yeni dönemin hepimiz için verimli, üretken ve öğrencilerimizin gelişimine katkı sunan bir dönem olmasını diliyorum.

Buraya kadar değindiğim konuların bizi gençlere ilişkin daha anlayışlı olmaya davet ettiğini düşünüyorum. Ancak anlayışlı olmak ile beklentileri ortadan kaldırmak arasında önemli bir fark var. Öğrencilerimizin gelişimsel ihtiyaçlarını

ve karşılaştıkları güçlükleri dikkate almak, onlardan akademik sorumluluk beklememeiz anlamına gelmez. Tam tersine, gerçekçi ve gelişimi destekleyen beklentiler oluşturabilmek için öğrencilerimizi daha iyi anlamamız gerekir. Bir öğrencinin zorlanmasını fark etmek, onun sorumluluğunu üstlenmek değildir. Ona destek olmak, bütün güçlükleri onun yerine çözmek de değildir. Eğitimci olarak görevimiz, öğrencilerimizin kendi sorumluluklarını üstlenebilecekleri, gerektiğinde yardım isteyebilecekleri ve çabalarının sonuçlarını değerlendirebilecekleri ortamlar oluşturmaktır.

Bu nedenle öğrencilerimizden beklediğimiz akademik ciddiyet, etik sorumluluk, eleştirel düşünme, emek verme ve iş birliği gibi özellikleri açık biçimde ortaya koyarken, bu özelliklerin gelişimini destekleyen bir yaklaşımın da benimsenmesi çok kıymetli. Öğrencilerimizin hazır olmadıkları becerileri bir anda göstermelerini beklemek yerine, onları geliştirebilecekleri öğrenme fırsatları sunmayı değerli buluyoruz. Bununla birlikte gelişim sürecinde olduklarını kabul etmek, çaba göstermelerini ve sorumluluk almalarını beklemekten vazgeçmek anlamına gelmemelidir. Burada temel mesele, öğrencilerimize ne kadar anlayış göstereceğimizden çok, anlayışımızı nasıl bir eğitim yaklaşımına dönüştüreceğimizdir.

Yeni dönemin hepimiz için verimli, üretken ve öğrencilerimizin gelişimine katkı sunan bir dönem olmasını diliyorum.

Kaynakça

OECD. (2023). PISA 2022 results (Volume I and II) – Country notes: Türkiye. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/turkiye_d67e6c05-en.html

OECD. (2024). Social and emotional skills for better lives: Findings from the OECD Survey on Social and Emotional Skills 2023. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/35ca7b7c-en

Polak, N., Confalonieri, E., & Milani, L. (2026). The role of socio-cognitive abilities in adolescent and young adult romantic relationships: A systematic review. Current Psychology, 45, Article 1565. https://doi.org/10.1007/s12144-026-10100-0

Sala, A., Porcaro, L., & Gómez, E. (2024). Social media use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, 14, Article 100404. https://doi.org/10.1016/j.chbr.2024.100404

World Health Organization Regional Office for Europe. (2024). A focus on adolescent social media use and gaming in Europe, central Asia and Canada: Health Behaviour in School-aged Children international report from the 2021/2022 survey (Volume 6). https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289061322

Prof.Dr.Yalçın ÖZDEMİR
Eğitim Fakültesi Dekan V.
PDRM Araştırma ve Planlama Birim Sorumlusu